

ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROTECTION IN THE FIELD OF CYBER SECURITY

L. Veselova

Odessa State University of Internal Affairs, Ukraine

e-mail: cvet-Liliya@ukr.net

Abstract. The article analyzes the provisions of administrative and legal protection in the field of cybersecurity. It is said that in the conditions of modern state formation, the development of the system of protection of human rights and freedoms, protection of public relations in the state is an integral part of the national policy of developed countries. Attention is drawn to the fact that the effectiveness of such a policy depends on the ability of the governments of the countries to correctly and timely choose the mechanisms for its implementation taking into account the growing role of the security character of modern civilizational development. The article focuses on regulatory acts which form the legal basis for ensuring cybersecurity in Ukraine. When considering the issue of administrative and legal protection in the field of cybersecurity, the author considers it incorrect to identify such concepts as "security" and "protection". Thus, the concepts of "protection" and "protecting" are related as a whole and a part. For this reason, the article argues that protection and protecting cyber security rights are inseparable concepts that aim to secure the rights of cyberspace actors. But the term "protection of cybersecurity" is broader than the term "protecting of cybersecurity." Summarizing the scientific views, the author concludes that the administrative and legal protection in the field of cybersecurity is an administrative and legal phenomenon, the content of which is based on the orderly rules of the administrative law of activity of the subjects of cybersecurity, aimed at ensuring the rights and freedoms of citizens, societies and states in cyberspace, preventing their violation, detection of cybercrime and restoration of violated rights, freedoms and legitimate interests of persons exercised by administrative means and the possibility of applying administrative coercive measures and bringing those responsible to administrative liability.

Keywords: national security, protection, protection, administrative and legal mechanism.

В умовах сучасного державотворення, розвиток системи охорони прав та свобод людини, охорони суспільних відносин в державі є невід'ємною складовою національної політики розвинутих країн. Результативність такої політики залежить від здатності урядів країн правильно та своєчасно обирати механізми її реалізації з урахуванням зростаючої ролі безпекового характеру сучасного цивілізаційного розвитку. Як слушно зауважує Запорожець І.Г., будь-яке право можна вважати реальним тільки при наданні правоволодільцю достатніх засобів для припинення порушення та відновлення порушених прав і інтересів. Отже, принципом реалізації прав у правовому суспільстві є їх гарантованість, яка досягається шляхом запровадження засобів охорони того чи іншого права або їх сукупності [1, с. 29].

Перш за все, необхідно зазначити, що поняття «адміністративно-правова охорона у сфері забезпечення кібербезпеки» не має законодавчо визначеної дефініції. Поряд з тим, у теорії адміністративного права достатньо широко висвітлюються питання щодо загального тлумачення поняття «адміністративно-правова охорона». Крім того, достатньо широко досліджуються вченими адміністративістами особливості адміністративно-правової охорони самих різних об'єктів та у самих різних сферах суспільних відносин. Саме тому, аналіз поняття та особливостей кібербезпеки як об'єкта адміністративно-правової охорони є важливим, що потребує як теоретичного осмислення, так і оцінювання прикладних аспектів правового регулювання. Правову основу забезпечення кібербезпеки України становлять Конституція України, закони України щодо основ національної безпеки, засад внутрішньої і зовнішньої політики, електронних комунікацій, захисту державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, цей та інші закони України, Конвенція про кіберзлочинність, інші міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, укази Президента України, акти Кабінету Міністрів України, а також інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України [2]. Крім того, як це передбачено Конституцією України, якщо міжнародним договором України, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України, передбачено інші правила, ніж встановлені законодавством, застосовуються положення міжнародного договору України. Конституції України є основним джерелом національної правової системи. Так, у статті 3 Конституції вказується, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Тобто наявність адміністративно-правового механізму охорони кібербезпеки та

інших подібних об'єктів є проявом виконання державою своїх обов'язків з приводу забезпечення життєдіяльності населення країни [3].

Сутність терміну «адміністративно-правова охорона» розкривається повною мірою у поєднанні з певним благом, на яке спрямовано дію з охорони. Саме тому, в науковій літературі зустрічаються терміни: «адміністративно-правова охорона прав інтелектуальної власності», «адміністративно-правова охорона прав на об'єкти промислової власності», «адміністративно-правова охорона майнових та немайнових прав власності», «адміністративно-правова охорона надр та вод» тощо. Однак, це не свідчить про те, що термін «адміністративно-правова охорона» не розглядається самостійно у сучасному науковому середовищі. Вирішення проблем, які виникають у сфері адміністративно-правової охорони, значною мірою пов'язане з дослідженням механізму правового забезпечення розвитку вказаної сфери, а також з пошуком шляхів його оптимізації та вдосконалення [4, с. 71]. Саме тому, подальше розкриття терміну «механізм адміністративно-правового регулювання (забезпечення) кібербезпеки» є доречним через поглиблення наукового пізнання та розуміння змісту поняття «адміністративно-правова охорона у сфері забезпечення кібербезпеки», що є органічною складовою механізму дії права в суспільстві.

Поняття «адміністративно-правова охорона» характеризується лінгвістичними особливостями та складається з двох самостійних понять: «адміністративно-правовий» та «охорона», що використовують свої власні дефініції.

У загальному вигляді під категорією «охороняти» розуміють: оберегати від небезпеки кого-, щонебудь, забезпечувати від загрози нападу, замаху і т. ін.; стояти на варті біля кого-, чого-небудь; вартувати, стерегти; оберегати від руйнування, знищення, завдання шкоди і т. ін.; захищати від чого-небудь [5; 6, с. 183].

У юридичній літературі мають місце жваві дискусії щодо суміжності та співвідношення понять, як «захист прав» та «охорона прав», «захист» та «охорона». Порівняння цих понять слід починати з визначення їх змісту, саме таким чином можливо з'ясувати, в чому полягає різниця між ними та процесами, які вони відображають, визначити спільне, з'ясувати, що є первинним, а що похідним, що є умовою, а що – наслідком [7, с. 122].

Одні дослідники вживають поняття «охорона прав» та «захист прав» як рівноцінні, активно виступаючи проти їх розмежування [8, с. 95], інші зазначають існування окремого інституту захисту, норми якого забезпечують реалізацію захисних функцій щодо існування та здійснення відповідних прав [9, с. 247, 248, 275, 276]. Бухарев В.В., спираючись на дослідження лінгвістів, стверджує, що вказані явища є абсолютно ідентичними, а відмінність полягає лише у кінцевих термінах, суть яких є однаковою. Різниця є лише у способі впливу, адже захист вимагає активної форми поведінки, а охорона – пасивної, при цьому мета у обох випадках є тотожною [10, с. 14-24]. На нашу думку, не коректним є ототожнення зазначених понять і більшість вчених-правознавців визначають між цими категоріями певні відмінності.

Поняття охорони і захисту чітко розмежовував вчений Іоффе О.С., який підкреслював, що правова охорона прав та інтересів особи – категорія більш об'ємна, ніж одна тільки сфера боротьби з правопорушеннями [11, с. 54]. А Андрейцева О.Б. зазначала, що охорона – це встановлення загального правового режиму, а захист – це заходи, що застосовуються у випадках, коли права порушені, оспорені чи невизнані [12, с. 45]. Близькою є також думка групи вчених Гаврилова Е.П., Шишки Р.Б., Галянтича М.К., які зазначають, що охорона – це встановлення загального правового режиму, а захист – це заходи, що застосовуються у випадках, коли права порушені, оспорені чи невизнані [13, с. 20].

Аналізуючи співвідношення понять «охорона» та «захист», Бахрах Д.М., протипоставляючи поняття «охорона» і «захист» за критерієм моменту порушення прав, зазначає, що до порушення прав діють заходи охорони, а після порушення – заходи захисту. Під охороною Бахрах Д.М. розуміє сукупність різних взаємопов'язаних між собою заходів, які здійснюються як державними, так і громадськими організаціями і спрямовані на попередження порушень, усунення причин, що їх викликали, і таким чином сприяють нормальному процесу реалізації громадянами їх прав і свобод. А під захистом він вважає примусовий (відносно зобов'язаної особи) спосіб здійснення суб'єктивного права, який застосовується в установленому законом порядку компетентними органами або самою правомочною особою, з метою поновлення порушеного права [14, с. 47].

Матузов Н.І. зазначає, що охорона та захист суб'єктивного права та/або охоронюваного законом інтересу – не одне й те ж саме: охороняються вони постійно, а захищаються тільки тоді, коли порушуються. Захист є моментом охорони, однією з її форм, але ці поняття не збігаються [15, с. 130–131].

У свою чергу, Обущак О.О. та Обущак С.А. стверджують, що «охорона» (від англ. – «protection») є більш широким поняттям, ніж «захист» (від англ. – «enforcement»). Тобто, охорона являє собою сукупність заходів, спрямованих на забезпечення нормальної реалізації прав, а також на захист прав у випадку їх порушення або оспорювання. Процес охорони прав реалізується через конкретні засоби державного впливу, які існують переважно в правовій формі і можуть проявлятися або через встановлення правових

норм, або через їх насамперед позитивне застосування. А щодо поняття «захист», вони стверджують, що воно пов'язане не з нормальною реалізацією прав, а лише з конкретним правопорушенням або оспоруванням прав, тобто під «захистом» слід розуміти передбачену законодавством діяльність відповідних державних органів, перш за все, правоохоронних і контролюючих, та їх посадових осіб щодо поновлення порушеного права, припинення таких порушень, а також створення необхідних умов для притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у вчиненні протиправних дій, внаслідок яких було завдано шкоди правам та законним інтересам суб'єктів [16, с. 76].

Розмежовуючи поняття «захист» та «охорона» Сергєєв О.П. вказує, що охорона прав включає «...всю сукупність заходів, що забезпечують нормальний хід реалізації прав, до яких відносяться заходи не тільки правового, але й економічного, політичного, організаційного та іншого характеру, спрямовані на створення необхідних умов для здійснення суб'єктивних прав. Що стосується власне правових заходів охорони, то до таких відносяться всі заходи, за допомогою яких забезпечуються як розвиток правовідносин в їх нормальному непорушеному стані, так і відновлення порушених чи оспоруваних прав та інтересів. А захист вчений розуміє як охорону у вузькому розумінні [17, с. 226].

Таким чином, поняття «охорона» і «захист» співвідносяться як ціле й частина. Саме тому, ми можемо стверджувати, що охорона прав у сфері кібербезпеки та захист цих же прав – це нерозривні поняття, які спрямовані на забезпечення прав суб'єктів відносин у кіберпросторі. Але термін «охорона прав у сфері кібербезпеки» є більш широким порівняно з терміном «захист прав у сфері кібербезпеки».

Стосовно поняття «адміністративно-правовий», перш за все, відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови термін «адмініструвати» означає керувати установою, організацією, підприємством; керувати бюрократично, за допомогою наказів і розпоряджень замість конкретного керівництва [18, с. 12]. Зазначений термін, фіксує належність цього інституту до адміністративного права та дає розуміння того, що відповідні дії здійснюються у адміністративному порядку.

Як і щодо поняття «охорона», так і щодо – «адміністративно-правова охорона» наразі існує велика кількість наукових поглядів. Зокрема, Мосьондз С.О. зазначає, що адміністративно-правова охорона вирізняється гуманністю, спрямованістю на переконання населення в доцільності й справедливості заходів, здійснюваних державою, об'єктивній необхідності тих або інших загальнообов'язкових правил. Вона пов'язана із масштабним використанням перевірених практикою засобів організаційної, масово-політичної та виховної роботи, активним формуванням в суспільній свідомості нетерпимого ставлення до антисоціальних проявів [19, с. 106].

На противагу цьому, Галунько В.В. визначає адміністративно-правову охорону як систему впорядкованої адміністративно-правовими нормами діяльності публічної адміністрації, що спрямована на попередження правопорушень (профілактику злочинів) та відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, що здійснюються засобами адміністративного права з можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності [20, с. 242–247].

У свою чергу, Харитонов О.І. акцентує увагу на явищі адміністративно-правової охорони, що є окремим правовим інститутом. Свою думку доводить тим, що порушення встановлених законодавством правил поведінки тягне за собою припинення дії регулятивних правовідносин, замість яких виникають охоронні (регулятивні трансформуються в охоронні), підставою до чого є припис норми права та вчинення адміністративного делікту. У цьому випадку йдеться вже не про реалізацію встановлених адміністративно-правових регулятивних норм, якими були визначені вимоги до поведінки зобов'язального суб'єкта, а про реалізацію положень охоронних адміністративно-правових норм, які передбачають встановлення нових прав і обов'язків [21, с. 38].

Отже, підсумовуючи наукові погляди, ми можемо зробити висновок про те, що адміністративно-правова охорона у сфері забезпечення кібербезпеки – це адміністративно-правове явище, зміст якого базується на впорядкованій нормами адміністративного права діяльності суб'єктів забезпечення кібербезпеки, що спрямована на забезпечення прав і свобод громадян, суспільства та держави у кіберпросторі, запобігання їх порушення, виявлення кіберзлочинів та відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів осіб, що здійснюються засобами адміністративного права з можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності. Зауважимо, що визначивши об'єкт адміністративно-правової охорони, зазначене явище втрачає свій абстрактний характер і трансформується у конкретний правовий інститут та набуває конкретних ознак механізму адміністративно-правового регулювання, зокрема, й у сфері забезпечення кібербезпеки.

References:

1. Zaporozhets I.H. (2008) *Okhorona prav na obiekty intelektualnoi vlasnosti yak napriam publichnoho upravlinnia* [Protection of Intellectual Property Rights as a Direction of Public Management]. *Yurydychna Ukraina: Shchomisiachnyi pravovyi chasopys* [Law Ukraine: Monthly Law Journal]. 2008. № 9. P. 29-32 (In Ukrainian).
2. *Pro osnovni zasady zabezpechennia kiberbezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy* [On the basic principles of ensuring cybersecurity of Ukraine: Law of Ukraine] vid 5 zhovtnia 2017 roku № 2163-VIII Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>. (in Ukrainian).
3. *Konstytutsiia Ukrainy*. [Constitution of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (in Ukrainian).
4. Chukava A.V. (2009) *Administrativno-pravova okhorona prava na obiekty promyslovoi vlasnosti v Ukraini* [Administrative and Legal Protection of the Right to Industrial Property in Ukraine]: dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. nauk [Candidate's thesis]. Kyiv. 217 p. (in Ukrainian).
5. *Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [A new interpretative dictionary of the Ukrainian language]: u 3 t. / V. Yaremenko, O. Slipushko. Kyiv: Akonit, 2003. Vol. 3: OBE-ROB. 927 p. (in Ukrainian).
6. Yeshuk Ye. O. (2013) *Administrativno-pravova okhorona: deiaki teoretychni aspekty* [Administrative and legal protection: some theoretical aspects]. *Porivnialno-analitychne pravo* [Comparative analytical law]. № 4. P. 183-185 (in Ukrainian).
7. Haliants M.K. (2003) *Spivvidnoshennia pravovykh katehoriï «okhorona» ta «zakhyst» promyslovoi vlasnosti* [Correlation of legal categories «protection» and «protection» of industrial property]. *Aktualni problemy derzhavy i prava* [Actual problems of the state and law]. 2003. Issue 19. P. 121-134 (in Ukrainian).
8. Kuchynskiy V.A. (1976) *Politiko-pravovoi mekhanizm realizacii i ohrany konstitucionnykh prav grazhdan. Aktual'nye teoreticheskie problemy razvitiya gosudarstvennogo prava i sovetskogo stroitel'stva* [Political and legal mechanism for the implementation and protection of constitutional rights of citizens. Actual theoretical problems of the development of state law and Soviet construction]. Moskva: In-t gosudarstva i prava. (In Russian).
9. O.V. Dzery, N.S. Kuznetsovoi (Ed.) (2007) *Tsyvilne pravo Ukrainy* [Civil Law of Ukraine]. Kyiv Yurinkom Inter. B. 1. 704 p. (in Ukrainian).
10. Bukhariev V.V. (2018) *Administrativno-pravovi zasady zabezpechennia kiberbezpeky Ukrainy* [Administrative and legal principles of cyber security in Ukraine]: dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. nauk [Candidate's thesis]. Sumy. 221 p. (in Ukrainian).
11. Ioffe O.S. (1956) *Grazhdansko-pravovaya ohrana interesov lichnosti v SSSR* [Civil and legal protection of the interests of the individual in the USSR]. *Sovetskoe gosudarstvo i pravo* [Soviet state and law]. № 2. P. 54-60 (In Russian).
12. Andreitseva O.B. (2009) *Tsyvilno-pravovi sposoby zakhystu prav na obiekty promyslovoi vlasnosti* [Civil legal ways of protecting rights to industrial property]: dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. nauk [Candidate's thesis]. 222 p. (in Ukrainian).
13. Gavrilov E.P. (1996) *Kommentarij k Zakonu ob avtorskom prave i smezhnykh pravakh* [Commentary on the Copyright and Related Rights Act]. Moskva: Pravovaya kul'tura. 250 p. (In Russian).
14. Bahrah D.N. (2002) *Administrativnoe pravo* [Administrative law]. Moskva: BEK. 368 p. (In Russian).
15. Matuzov N.I. (1987) *Pravovaya sistema i lichnost'* [Legal system and personality]. Saratov. 224 p. (In Russian).
16. Obushchak O.O., Obushchak S.A. (2009) *Administrativne rehulivannia u sferi okhorony prav na obiekty intelektualnoi vlasnosti* [Administrative regulation in the field of protection of intellectual property rights]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii: Zbirnyk naukovykh prats* [Humanities Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy: Collection of Scientific Papers] / V.H. Voronkova (Eds.). Zaporizhzhia: Vyd-vo ZDIA. Issue 36. P. 75-85 (in Ukrainian).
17. Egorov N.D., Eliseev I.V., Ivanov A.A. i dr. (2005) *Grazhdanskoe pravo* [Civil law] / Sergeev A.P., Tolstoj YU.K. (Eds.). Moskva: TK Velbi, Izd-vo Prospekt, Vol. 1. 776 p. (In Russian).
18. Busel V.T. (2005) *Busel V.T. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [A great explanatory dictionary of modern Ukrainian]. Kyiv; Irpin: VTF «Perun». 1728 p. (in Ukrainian).
19. Mosondz S.O. (2012) *Administrativno-pravova okhorona sfery nauky v Ukraini: kontseptualne bachennia* [Administrative and Legal Protection of the Science in Ukraine: A Conceptual Vision]. *Naukovo-analitychnyi zhurnal «Mytna sprava»* [Scientific-analytical journal «Customs business»]. № 5 (83). P. 2. B. 2. P. 102–107 (in Ukrainian).
20. Halunko V.V. (2011) *Administrativne pravo Ukrainy* [Administrative law of Ukraine]. Kherson: KhMT, 2011. Vol. 1. 334 p. (in Ukrainian).
21. Kharytonova O. I. (2004) *Administrativno-pravovi vidnosyny: kontseptualni zasady ta pravova pryroda* [Administrative-legal relations: conceptual principles and legal nature]. Odesa. 328 p. (in Ukrainian).

Административно-правовая охрана в сфере обеспечения кибербезопасности Украины

Веселова Лилия Юрьевна, e-mail: cvet-Liliya@ukr.net

Одесский государственный университет внутренних дел, г. Одесса, Украина

Аннотация. В статье анализируются положения административно-правовой охраны в сфере обеспечения кибербезопасности. Говорится, что в условиях современного государства, развитие системы охраны прав и свобод человека, охраны общественных отношений в государстве является неотъемлемой составляющей национальной политики развитых стран. В статье делается акцент на нормативно-правовых актах, которые составляют правовую основу обеспечения кибербезопасности Украины. Автор статьи при рассмотрении вопроса об административно-правовой охране в сфере обеспечения кибербезопасности считает некорректным отождествление таких понятий, как «охрана» и «защита», считая, что понятия «охрана» и «защита» соотносятся как целое и часть. Именно поэтому, в статье утверждается, что охрана прав в сфере кибербезопасности и защита этих же прав – это неразрывные понятия, направленные на обеспечение прав субъектов отношений в киберпространстве. Но термин «охрана прав в сфере кибербезопасности» является более широким по сравнению с термином «защита прав в сфере кибербезопасности». Подытоживая, автор статьи делает вывод о том, что административно-правовая охрана в сфере обеспечения кибербезопасности – это административно-правовое явление, содержание которого базируется на упорядоченной нормами административного права деятельности субъектов обеспечения кибербезопасности, направленной на обеспечение прав и свобод граждан, общества и государства в киберпространстве, предотвращение их нарушения, выявление киберпреступлений и восстановления нарушенных прав, свобод и законных интересов лиц, осуществляемых средствами административного права с возможностью применения мер административного принуждения и привлечения виновных к административной ответственности.

Ключевые слова: национальная безопасность, защита, охрана, административно-правовой механизм.